

เผาหลุม

ประมุข อุทัยพันธุ์

อดีตรัฐมนตรีเกษตรฯ จังหวัดปัตตานี

เผาหลุม เป็นวิธีการเผาศพวิธีหนึ่งของไทยพุทธทางภาคใต้ในอดีต

โดยทั่ว ๆ ไป การปลงศพมี ๒ รูปแบบ คือ เผา กับ ฝังศพที่เผา ได้แก่ศพที่ตายตามปกติธรรมดา หรือที่เรียกว่าตายดี

ส่วนศพที่ฝัง ได้แก่ศพที่ตายผิดปกติธรรมดา หรือที่เรียกว่าตายไม่ดี ซึ่งเรียกโดยรวม ๆ ว่าตายโหง เช่น ตกน้ำตาย ฟ้าผ่าตาย ถูกยิงตาย รถชนตาย ช้างเหยียบตาย เหล่านี้เป็นต้น รวมทั้งศพที่ตายทั้งกลม คือ หูหนังที่กลอดลูกไม่ออก ตายพราย คือหูหนังที่ตายขณะที่ลูกยังเล็ก ๆ และยังมีพิเศษแถมอีกชนิดคือ ศพเด็กเล็ก ซึ่งไม่ว่าจะตายดีตายร้ายอย่างไร ก็ต้องฝัง

ทำไมศพที่ตายไม่ดีจึงต้องฝัง จะเผาเหมือนอย่างศพที่ตายดีไม่ได้หรือ.... คำถามนี้ หากคำตอบที่มีเหตุผลยังไม่ได้ นอกจากจะตอบเลียง ๆ ว่า ก็เพราะตายไม่ดีบ้าง ก็เพราะเป็นเรื่องของหมอทำศพบ้าง ก็เพราะเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาบ้าง

ถ้าอ้างถึงการปฏิบัติสืบต่อกันมา ก็ต้องยอมรับว่าถูกต้อง เพราะการทำศพนั้นขึ้นอยู่กับหมอทำศพเป็นสำคัญ ใครจะอวดรู้ไปกว่าหมอไม่ได้ หมอว่าเผาก็ต้องเผา หมอว่าฝังก็ต้องฝัง ก็เพราะหมอสืบทอดวิชามาจากครูบาอาจารย์อย่างนั้น ชันวิวัฒนาการแหกคอก เกิดผีเสี้ยนขึ้นมาหมอจะขุ่น อาจจะทำให้เสื่อมศรัทธาและหมดทางหากินในวิชาชีพได้ ผู้เจริญรอยตามครูบาอาจารย์ดีกว่า หากศพใดผีเกิดเสี้ยนขึ้นมา ก็พอจะมีทางออกได้ว่า ไอ้ผีตัวนี้มันแรง ขนาดเราเก่งกล้า คาถาอาคมแล้ว ยังเอามันไม่อยู่ ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านพลอยเห็นใจและโทษผีไปด้วย

ก่อนจะดำเนินเรื่องต่อไป ขอแนะนำตัวบุคคล ๓ ประเภทที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับศพสักเล็กน้อย เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง คือ หมอทำศพ หรือบางท้องถิ่นเรียกว่า หมอแต่งซาก ได้แก่ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำศพ เช่นการอาบน้ำศพ ห่อศพ เบิกโลง ตราสัง ปลงศพ เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ ต้องอาศัยเวทมนตร์คาถาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

หมอผี ได้แก่ผู้ที่มีความรู้ลึก ล้ำไปกว่าหมอทำศพ สามารถใช้วิชาความรู้ควบคุมบังคับวิญญาณของผู้ตายให้อยู่ในอาณาเขตของตนได้อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ให้แก่ตน เช่น การทำเสน่ห์ด้วยน้ำมันพราย การใช้พรายกระซิบ การใช้ผีให้ไปสิงเพื่อทำลายร่างกายของผู้เป็นศัตรู เป็นต้น

สัปเหร่อ (ท้องถิ่นเรียกว่า

สัมปะเร่อ หรือ สัมเร่อ) ได้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่นำศพไปเผาหรือฝัง กล่าวโดยง่าย ๆ ก็คือ ลูกมือของหมอทำศพนั่นเอง

เมื่อเกิดการตายขึ้น สามัญสำนึกของคนทั่วไปต้องนึกถึงผี ยิ่งศพที่ตายไม่ดีก็ทวีความคิดฟุ้งซ่านให้แก่ผู้มีความสัมพันธ์กับผู้ตายยิ่งขึ้น การพูดจาทำนองร้าย ๆ แก่ศพ จะถูกห้ามปรามทันที เช่นพูดว่าเขาตายไม่ดี เขาตายร้าย เขาตายโหง ออกไปก็รักโลก สมควรตายได้แล้ว เหล่านี้เป็นต้น จะต้องถูกทักท้วง โดยให้พูดว่า เขาไปดี เขาเป็นสุขแล้ว ซึ่งเป็นการกล่าวที่เสมือนปลอบใจตัวเอง เป็นกรกล่าว เสมือนให้วิญญาณของผู้ตายได้รับรู้ในคำพูดว่า เขาไม่ได้ดูหมิ่นเหยียดหยามหรือให้ร้ายแก่ผู้ตาย ทั้งนี้ก็เพื่อผลทางใจเพื่อให้วิญญาณผู้ตายเห็นอกเห็นใจผู้พูด เกิดความเมตตาปราณีผู้พูด โดยไม่คิดเป็นผีมาหลอกหลอนรบกวน

พูดถึงเรื่องผี ๆ นี้ก็แปลกเถียงกันได้เถียงกันดี บางคนเคยมีประสบการณ์ที่ว่าผีมีจริง คนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ก็ว่าผีไม่มีเถียงกันไปเถียงกันมา เกิดอารมณ์ผีเข้าสิง ฟาดปากกันก็หลายรายแล้วเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณนั้นหากแก่การพิสูจน์ แม้ครั้งหนึ่งเมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมา สถาบันแห่งหนึ่งในอเมริกา หรือฝรั่งเศสใด ผู้เขียนจำไม่แน่ชัด ประกาศให้รางวัลคิดเป็นเงินไทยร่วมร้อยล้านบาท แก่ผู้ที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นแจ่มแจ้งแจ่มว่าผีมีจริง จำได้ว่าครั้งนั้น มีผู้สมัครเข้าพิสูจน์หลายชาติ รวมทั้งไทยด้วย คนไทยผู้นั้นเป็นนายทหาร

ยอมสละตำแหน่งหน้าที่ราชการ เพราะการพิสูจน์ต้องใช้เวลานาน วัน ซึ่งถ้าเป็นผล ก็ย่อมหมายถึง เงินรางวัลมหาศาลพร้อมเกียรติยศ ชื่อเสียงติดตามมาด้วย แต่ผลสุดท้ายไม่มีชาติใดพิสูจน์ได้อย่างชัดเจน คณะกรรมการเห็นว่าส่วนมากเป็น นายศาสตร์ เงินรางวัลจึงไม่ได้แก่ ผู้ใด และนับแต่ครั้งนั้นจนกระทั่ง บัดนี้ ก็ไม่มีข่าวการพิสูจน์เรื่องผีอีก เลย

ศพที่ถูกฝังแล้วกลายเป็นผีดู ชนิดที่เรียกว่าเป็นคาราศีของเมือง ไทยตามที่เล่าขานกันมา ก็คงไม่มี ผีใดเกิน ปู่โสม กับ เม่นาคพระ- โขนง

ปู่โสม เป็นผีชาย ประวิทย์ ๆ มีว่า ตอนไทยเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ รัชสมัยพระเจ้าเอกทัศนั้น พระองค์ได้นำพระราชทรัพย์อันมีค่ามหาศาลฝังไว้ก่อนหลบหนีองค์ และก่อนฝัง ทรงให้นายโสม มหาเล็กคนโปรดรับรู้ที่ซ่อนขุม ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียว ขณะที่ นายโสมกำลังเพลิดเพลินกับทรัพย์ สมบัติที่ปากหลุม พระองค์ก็ทรง ปลิดศีรษะนายโสมด้วยพระแสง ดาบ หิงร่างและศีรษะลงไปรวมอยู่ กับกองพระราชทรัพย์ พร้อมกับ ตรัสกำชับว่า “เจ้าโสมเอ๋ย เอ็ง จงรักภักดีต่อข้ามานานนัก ฉะนั้น เอ็งจงพิทักษ์ทรัพย์สมบัติเหล่านี้ไว้ คราบชั่วนิรันดรเถิด”

สืบทอดเรื่องราวนายโสมมา จนถึงรุ่นลูกหลานเหลนโหล่น จาก นายโสมก็เป็นปู่โสม มีเรื่องราว ฤทธิ์เดชของผีปู่โสมที่ปกป้องทรัพย์ สมบัติให้พ้นจากน้ำมือของพวก

กันคว่ำหาทรัพย์แผ่นดินอย่างพิสดาร จนต่อมาถูกสร้างเป็นภาพยนตร์ ให้ชื่อเรื่องว่า ปู่โสมเฝ้าทรัพย์

สำหรับคาราศีผีฝ่ายหญิงคือ เม่นาคพระโขนงนั้นประวิทย์มีว่า นางนาคมีตัวช่อมาก มากไปปรับ ราชการทหารตอนเมียดังครรภัก ถึงกำหนดคลอดมากก็ยังไม่กลับ นาคคลอดไม่ออก เลยตายทั้งกลม ผีนาคติดตามตัวรัก และแปลงร่าง เป็นคนโดยตัวไม่รู้ว่ามีเมียตายแล้ว ประณินิบัติกันอยู่นานวันจนกระทั่ง วันหนึ่งมาก ได้เห็นพฤติการณ์ บางอย่างที่น่าใจว่าตนอยู่กับเมียผี จึงเผ่นหนีไปพึ่งพระที่วัด พระเลย เรียกวิญญาณนาคเข้าหม้อ เอาไป ถ่วงน้ำเสีย ซึ่งพฤติการณ์ของนาง นาคก็ถูกสร้างเป็นภาพยนตร์เช่น เดียวกัน ชื่อเรียกว่า นางนาคพระ- โขนง

ปู่โสมเป็นผีตายโหงถูกฆ่า ตาย นางนาคเป็นผีตายทั้งกลม ถ้าเปรียบเทียบพฤติกรรมของสอง ผีนี้แล้ว ผีนางนาคกินขาด เพราะ มีพฤติกรรมที่น่าขนพองสยองเกล้า กว่าหลายขุมทีเดียว

เรื่องของ ๒ ผีที่กล่าวมานั้น เป็นการดูตามอารมณ์ผี ส่วนที่ ดูตามอารมณ์ของหมอมผีก็มีเหมือนกัน โดยบ้างทำพิธีเรียกวิญญาณมา ใช้ เรียกว่า ผีใช้ ใช้ให้ไปสิงร่างใคร ก็ได้ เพื่อทำลายร่างนั้น บ้างเลี้ยงไว้ คอยได้ถาม เรียกว่า พรายกระซิบบ เม็ดเล็กชายเล็ก ๆ ก็ไม่เว้น เอามา เลี้ยงไว้ใช้ เรียกว่า พรายกุมาร ถ้าเป็นศพหญิงตายทั้งกลม ก็มัก ใช้วิธีสั่นไค้คางผีเอาน้ำมันมาปลุก เสกทำเป็น น้ำมันพราย ใช้ในทาง ทำเสน่ห์ให้หญิงรัก การทำตาม

อารมณ์หมอมผีดังกล่าวนั้น ต้อง ไปทำที่หลุมศพ โดยจุดศพนั้นขึ้น มากระทำพิธี

ชีวิตของพวกเขาผีตายโหง ตายทั้งกลม ตายพราย หรือพวกผี เด็ก เหล่านี้ คิด ๆ แล้วก็น่าสงสาร ก่อนตายก็เจ็บปวดทรมานร่างกาย มากพอแล้ว แทนที่เวลาตาย วิญญาณจะได้มีความสุขบ้าง กลับ ถูกรบกวนจากพวกหมอมผีเสียอีก ไม่ยอมให้ไปผูกไปเกิด กลับบังคับ ใช้เยี่ยงทาส ซึ่งส่วนมากใช้ให้ไป ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีไม่ งาม อันไม่ใช่ธุระของผีแต่อย่างใด เลย

ด้วยเหตุนี้เองกระมัง การ ปลงศพจึงได้เปลี่ยนจากฝังเป็นเผา กัน (คงเป็นเพราะเรื่องผีไม่ค่อย จะเป็นข่าว) จะเรียกว่าเป็นวิวัฒนาการก็ได้ โดยหมอมทำศพรุ่น หลัง ๆ ต่อมา ทำการเผากันทั้งนั้น ไม่ว่าจะตายดีหรือตายร้ายอย่างไร ยกเว้นศพเด็กเล็ก ๆ ที่ยังคงใช้ฝัง กันสืบมาจนกระทั่งบัดนี้ (คงนึก สงสารร่างเล็ก ๆ หรือมีละนั้นก็คงคิดว่าเปลืองพื้นที่เปลืองถ่าน เปล่า ๆ)

แต่ก็อีกนั่นแหละ ยังมี ความแตกต่างกันอยู่บ้างเกี่ยวกับการเผา บางท้องถิ่นก็เผาเช่น คน ตายดี แต่บางท้องถิ่นกลับแย้งว่า เผาเช่นนั้นไม่ได้ มันผิดประเภท ต้องเผาแบบเผาหลุม

การเผาศพทั่วไปนั้น สมัย ก่อนมักเผากันบนพื้นดิน ต่อมา เมื่อมีการสร้างเชิงตะกอน ก็เผากัน บนเชิงตะกอน ปัจจุบันนี้ถึงขั้นเข้า เตาเผาศพแล้ว สถานที่เผาก็ได้แก่ที่ เตาศพของวัดและป่าช้า เผาแล้วก็

เก็บกระดูกเข้าโกศเข้าบัวหรือฝัง
แต่ศพที่ตายผิดปกติธรรมดา
ที่ใช้วิธีการเผาหลุมนั้นต้องใช้เผา
บนพื้นดินเพียงแห่งเดียวและ
สถานที่เผาก็คือป่าช้า

วิธีการเผาหลุมมีดังนี้

หลุมเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า
กว้างยาวกว่าโรงศพเล็กน้อย ลึก
ประมาณ ๑ เมตร วางเรียงกองฟืน
ล้อมปากหลุม ก้นกองฟืนล้มพัง
ทลายโดยใช้กิ่งไม้เชือกปักประกบ
กองฟืนไว้ตรงมุมหลุมทั้ง ๔ มุม
ยกโรงศพวางบนกองฟืน จุดไฟเผา
และใช้ลำไม้ไผ่สด ๆ คอยยันประคอง
ประคองโรงมิให้โรงเอียงตกลง
มาก่อนที่ถูกเผาไหม้หมดไป เมื่อ
ฟืน และซากถูกเผาไหม้ ก็จะถูก
ลงไปกองอยู่ในหลุม หากซากถูก
เผาไหม้ยังไม่หมด ก็ต้องปล่อยให้
ถูกเผาต่อไปภายในหลุมนั้น
จนกว่าหมดสิ้นซาก จึงช่วยกัน
โกยดินปากหลุมที่ขุดขึ้นมากอง
ไว้ทั้งหมดกลบหลุม

ข้อสำคัญของการเผาหลุม

คือ ห้ามเก็บกระดูก เพราะถือว่า
กระดูกของผู้ตายไม่คืนนั้นจะเกิด
อาถรรพณ์ให้โทษแก่วงศ์ญาติ
ของผู้ตายเอง

เรื่องของความแตกต่างในวิธี
ปฏิบัติต่อศพของหมอบอกว่า
ก็เป็นเรื่องธรรมดา ๆ อย่างว่าแต่
เรื่องการฝังการเผาเพียงอย่างเดียว
แม้แต่การอาบน้ำศพ การเคลื่อนศพ
วันเผาศพ ก็ยังปฏิบัติแตกต่างกัน
เช่น ศพตายวันพุธ ห้ามอาบน้ำศพ
และเคลื่อนศพ แต่บางหมอบอกว่า
อาบน้ำและเคลื่อนศพได้ทุกวันที่
ตาย ตายวันเสาร์ห้ามเผาวันอังคาร
กล่าวว่าเป็นวันแข่งทั้งคู่ ผู้แรง แต่
บางหมอบอกว่า เเผาได้ไม่มีการขัด
ข้อง บ้างว่า ห้ามเผาวันศุกร์กับวัน
พุธ เพราะทำให้ผู้อยู่หลังหมอดู
และวันพุธเป็นวันเนาวันเปื่อย แต่
บางหมอบอกว่า ทำการเผาได้ทั้ง ๒ วัน
ดังกล่าว นี่เป็นเรื่องของความแตก
ต่างกัน ส่วนที่ปฏิบัติเหมือนกัน
เช่นห้ามเผาศพในวันพระ คือวันขึ้น
แรม ๘ ค่ำและ ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ

เป็นต้น

วิธีการทำศพนี้ นับว่าเป็น
ศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญต่อ
สังคมไทยแต่ละท้องถิ่น เป็น
ศาสตร์ที่ผู้เป็นครูบาอาจารย์ส่วน
มากยินดีถ่ายทอดวิชาให้ คำสมัคร
เป็นนักศึกษาก็ไม่แพง เพียง หมาก
พลู รูปเทียน และเงินบูชาครู ๑๒
บาท (จำนวนเงินอาจแตกต่างกัน
บ้างเล็กน้อย) แต่ก็ปรากฏว่า ไม่มี
ใครต้องการศึกษา เพราะใจไม่ถึง
ยังบังเกิดความกลัว ไม่ใช่กลัว
อาจารย์แต่กลัวศพ กลัวผี เพราะ
เหตุนี้หมอบอกว่าจึงค่อนข้างหายาก
บางท้องถิ่นไม่มีเลย เมื่อเกิดการ
ตายขึ้นก็ต้องวิ่งพล่านคั่นคั่นไปตาม
หมอมารจากท้องถิ่นอื่น บางที่
กว่าหมอมารมาถึง ศพขึ้นอืดไป
แล้วก็มี ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าคิดอยู่
เหมือนกันสำหรับท้องถิ่นบางแห่ง

ปัจจุบัน วิธีการเผาศพแบบ
เผาหลุม ไม่มีปรากฏให้เห็นแล้ว□

เมื่อญี่ปุ่นบุกสงขลา

(ต่อจากหน้า ๘๘)

ผมเป็นนายกแทนและเป็นผู้อำนวยความสะดวกป้องกันภัยทางอากาศด้วย
ตลอดจนเป็นเจ้าพนักงานปราบปรามโจรผู้ร้ายในเขตเทศบาล โดย
ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งเป็น
กรณีพิเศษ

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๔
ผมมาคำนึงที่บ้านตำบลบ้านน้อย
เวลาล่วงเข้าเชดวันที่ ๘ ธันวาคม

ราว ๕ น. มีคนไปตะโกนเรียกที่
หน้าบ้าน ภรรยาของผมได้ไปปลุก
แล้วบอกว่ามีคนมาเรียก ผมลุก
ขึ้นมาเปิดประตูก็เห็นทหารอยู่
เต็มหน้าบ้าน พวกทหารบอกว่า
ญี่ปุ่นขึ้นที่สงขลาขอให้ออกไป
ช่วยกัน ขณะนั้นได้ยินเสียงปืนใหญ่
ดังมาจากทางด้านสงขลา ผมจึง
ให้ภรรยากับคนใช้ชนข้าวของ

เครื่องใช้ที่พอจะขนย้ายได้เอาเข้า
ไปเก็บภายในหมู่บ้านน้อยซึ่ง
ตั้งอยู่เชิงเขา

ส่วนผมได้เข้าไปทานายเตียน
จินนกุล ผู้ใหญ่บ้าน เล่าเหตุการณ์
ถูกเงินให้ฟัง ผู้ใหญ่บ้านตีเกราะ
สัญญาณร้าย ต่อมาเมื่อลูกบ้านที่เป็น

(อ่านต่อหน้า ๒๕)